

Index tractatum, capitum, & paragr.

TRACTATUS XII.

De privilegiis.

CAP. I. De privilegiis in communi.

§. 1. De natura, & multiplicitate privilegiorum.

§. 2. De interpretatione, communicatione, & usu privilegiorum.

§. 3. De cessatione, & amissione privilegiorum.

CAP. II. De privilegiis in particulari.

§. 1. De privilegiis quae omnibus Ecclesiasticis competunt.

§. 2. De privilegiis Regularium.

TRACTATUS XIII.

De Sacramentis in genere, de Baptismo, Confirmatione, & Eucharistia.

CAP. I. De Sacramentis in genere.

CAP. II. De Baptismo.

CAP. III. De Confirmatione.

CAP. IV. De Eucharistia.

CAP. V. De Sacrificio Missae.

TRACTATUS XIV.

De Poenitentia, extrema unctione, & Ordine.

CAP. I. De Poenitentia.

§. 1. De poenitentia ut est specialis virtus.

§. 2. De institutione, essentia, & necessitate, Sacramenti poenitentiae: De ejus materia remota, de dolore peccati requisito ad ejus valorem, & proposito non peccandi.

§. 3. De Confessione Sacramentali.

§. 4. De ministro Poenitentiae.
§. 5. De casuum reservatione.
§. 6. De Sigillo Sacramentali.
CAP. II. De extrema unctione.
CAP. III. De Sacramento Ordinis.

TRACTATUS XV.

De Sacramento Matrimonii.

CAP. I. De Sponsalibus.

CAP. II. De Matrimonii essentia, & proprietatibus.

CAP. III. De consensu ad Matrimonium requisito.

CAP. IV. De impedimentis Matrimonii.

CAP. V. De Matrimonii usu, & de divortio.

TRACTATUS XVI.

De censuris.

CAP. I. De censuris incommuni.

CAP. II. De absolutione a censuris.

CAP. III. De excommunicatione majori, & minori.

CAP. IV. De aliquibus excommunicationibus in particulari.

CAP. V. De suspensione, depositione, degradatione, interdicto, & cessatione a divinis.

CAP. VI. De irregularitate.

§. 1. De irregularitate in communi.

§. 2. De irregularitatibus ex delicto.

§. 3. De irregularitatibus ex defectu.

Propositiones a Summis Pontificibus damnatae in materia morum.

Index locupletissimus rerum notabilium.

ME.

MEDULLÆ MORALIS
PARS PRIMA

Continens Principia Moralitatis, & Decalogi Ecclesiaeque
Præcepta.

Tract. I. De principiis Moralitatis.

PROEMIUM

Cum Theologia Moralis sicut qualibet alia scientia ex propriis principiis unice dependeat: primo loco regulas, & principia generalia ipsius tradere opus est.

CAPUT PRIMUM.

De Moralitate in communi.

Moralitas, si ad nomen precise attendamus, a more derivatur. Tract. 20. cap. 1. nu. 1. mos idem est quod repetitus modus operandi, qui si oriatur ex voluntaria determinatione operantis proprie dicitur mos: si fit absque voluntatis libera determinatione dicitur assuetudo. Moralitas proprie solum invenitur in actibus humanis; in aliis vero solum in ordine ad

illos; & hæc dicuntur moralia, vel effecive, ut habitus; vel obiective, ut obiecta; vel regulative, ut lex æterna, conscientia, & omnes alii actus rationis practice, & quæ ex hac ratione oriuntur, ut leges, jura &c. n. 2. Forma intrinseca constitutiva Moralitatis est quidam modus dicens relationem realem transcendentalem ad obiectum ut regulabile per rationem. nu. 4. Moralitas obiectiva propria, & proxima non est ens rationis, sed ratio quædam intrinseca obiecto, indistincta realiter ab entitate, exprimens tamen modum se habendi sub lege, tanquam sub mensura, cui consonat, vel dissonat in quantum terminatur ad actum voluntatis. nu. 6. Moralitas prout abstrahit a Moralitate actus, & obiecti, nihil aliud est quam respectus realis regulabilitatis, vel commensurabilitatis cum regulis rationis. n. 8.

2. Ad Moralitatem actus omnino necessaria est libertas actualis, non quidem ut forma constitutiva illius, sed ut fundamentum ad ejus essentiam constituentem, ab ea distinctum. Tract. 20. cap. 1. n. 10. Non requiritur tamen libertas contrarietatis, sed sufficit libertas contradi-

Pars I.

A

dictionis, quæ est libertas ad ponendum, vel non ponendum actum, cuius positio vel non positio, hac præsupposita libertate, regulabilis est per regulas rationis. Ex huius libertatis defectu homicidium, pollutio, copula &c. habita ab amente, respectu illius non sunt actiones morales, nec formaliter male; bene vero respectu inducentis amentem ad illa; quia licet amens excusetur a legis transgressione, non est tamen immunis a lege. n. 14. 21.

3. Prima regula Moralitatis est lex æterna Dei; proxima vero est dictamen rationis practicum, seu conscientia. Tract. 20. cap. 2. n. 3. De conceptu Moralitatis est dicere ordinem ad legem æternam; & sic actus humani ideo vocantur boni; vel mali, quia per illum iunt præcepti, aut prohibiti. n. 9. Legitur lex æterna est prima & eterogena regula Moralitatis; alia vero leges proxima, & homogena, in quantum per dictamen rationis nobis infimatur. n. 11. De legibus agetur infra cap. 3.

CAPUT II.

De Conscientia.

4. Conscientia est dictamen rationis applicatum ad opus. Est actus intellectus practici. Tract. 20. cap. 3. nu. 2. 7. 8. Conscientia ex parte obiecti dividitur in rectam & erroneam. Illa est quæ ex principiis recte applicatis recte concludit; erronea vero, quæ ex falso principio falsam deducit conclusionem. Conscientia erronea alia est vincibilis, alia invincibilis. Hæc est, cuius error moraliter nullo studio, & diligentia, superari potest. Illa vero, cuius error studio, & diligentia, vinci potest, & debet. Rursum conscientia erronea vincibilis subdividitur in culpabilem ex ignorantia affectata, & culpabilem ex ignorantia crassa, seu supina. Prima est quando quis errat, quia data opera, & ex consilio ignorare vult, quo liberius, & cum minore remorsu peccet; secunda quando quis errat ex desidia, & maxima negligentia addiscendi ea, quæ scire te-

netur, nihilque curat de ea abigenda. n. 9.

5. Secundo dividitur conscientia ex parte actus, seu modi dirigendi actiones, in certam, probabilem, dubiam, & scrupulosam. Certa est, quæ dicitur sine ulla formidine aliquid esse faciendum, vel fugiendum; & hæc datur tam in conscientia recta, quam in erronea; & ideo speciem distinctam non constituit. Probabilis est, quæ assentitur uni parti cum formidine alterius. Dubia est, quæ perpensis rationibus utriusque partis, nec assentitur alicui, nec dissentit. Scrupulosa est quæ uni parti adhæret cum formidine alterius orta ex levibus motivis, & rationibus. Tract. 20. cap. 3. n. 10. Legitur opinio est assensus unius partis cum formidine alterius oppositæ. Dubium est suspensio assensus circa obiectum apprehensum. Scrupulus est inanis apprehensio, seu suspensio ex levi motivo orta, quod quid malum sit, quod revera non est. Conscientia actus iunt tres; Testificari, ligare, & accusare. n. 11. 13.

6. Conscientia recta potest dicere aliquid, vel per modum præcepti, vel per modum consilii. Si dicitur per modum consilii, non obligat; si dicitur per modum præcepti, taliter obligat, quod qui ageret contra illam peccaret. Tract. 20. cap. 4. n. 1. 2. Non erit tamen speciale peccatum distinctum ab eo, quod committitur contra legem. nu. 4. Erat autem peccatum mortale, si conscientia dicitur esse mortale, aut indeterminate dicitur esse peccatum; erit vero veniale, si dicitur esse veniale. n. 6. 8. Ex præcepto naturali tenentur homines se conformare conscientie rectæ. n. 11. Dictamen conscientie plus obligat quam præceptum Prælati, sicut & præceptum Divinum, in cuius virtute obligat. n. 12.

7. Est peccatum discordare a conscientia erronea invincibili, aut vincibili: aliter tamen obligat invincibilis, aliter vincibilis; nam invincibilis, supposito errore, obligat tantum ad eam sequendam; sed vincibilis primo obligat ad sufficientem diligentiam pro ea deponenda, & supposito quod non deponatur, obligat etiam ad eam sequendam. Tract. 20. cap. 5. n. 2. 5. Qui ex conscientia erro-

nea vincibili iudicat utramque contradictionis partem esse peccatum, tenetur primo eam deponere studio, & consultatione virorum doctorum, aliter operando peccabit; si autem nec per se, nec per alium deficientem viro docto, possit se expedire a tali errore, tunc debet eligere quod minus malum appareat. Quod si nec hoc discernere valeat, pœnitentia de sua ignorantia culpabili, & vincibili; & sic per pœnitentiam reddetur invincibilis: quod si nec ei succedat pœnitere, jam tunc erit invincibilis. n. 7. Si quis ex conscientia erronea invincibili iudicet, utramque contradictionis partem esse peccatum, tunc non peccabit eligendo quam maluerit. n. 9. Ut operatio iuxta conscientiam erroneam vincibilem sit peccatum, non est necesse quod actualiter existat iudicium erroneum, seu sufficit quod præcesserit, & non sit retractatum; sed requiritur saltem ejus existentia actualis virtualis, quæ datur, cum actualis formalis non est interrupta per actum contrarium; & quando licet actualis formalis interrumpatur, reperitur tamen saltem in communi, & in consilio, & ab ea sic repetita sequentes actus impendantur; requiritur enim quod illud iudicium erroneum influat in actionem. n. 11. 13. Supposito quod sit peccatum seculi, & non seculi conscientiam erroneam vincibilem, tunc ex genere prohibitionis, & præcepti, cæteris paribus gravior est agere contra, quam iuxta illam. n. 17.

8. Peccatum contra conscientiam erroneam, non differt specie a peccato contra conscientiam rectam; neque hæc circumstantia est ratio sui in confessione explicanda. Tract. 20. cap. 5. n. 18. Peccatum contra conscientiam erroneam est illius speciei, quam quis falso apprehendit. n. 19. Si conscientia erronea dicitur esse veniale, quod reipsum est mortale, & sit vincibilis, erit mortale, quia ignorantia culpabilis non excusat; si vero sit invincibilis, erit tantum veniale. n. 20. Se conformare conscientie erronee invincibiliter dicenti opus indifferens, & ignorantis esse peccatum operari ob finem indifferenter, est actus nec bonus nec

malus, sed per accidens indifferens in individuo. nu. 22. Ad deponendam conscientiam erroneam tenetur homo adhibere diligentiam non extraordinariam, & exactissimam, sed ordinariam, & moralem, quæ non debet esse æqualis in omnibus rebus, sed iuxta negotii qualitatem, & circumstantias. n. 26.

9. Si pœnitens laboret conscientia erronea vincibili, tenetur confessarius eum instruere, & veritatem illi manifestare ante abolutionem; si vero laboret conscientia erronea invincibili, & sit circa ea, quæ sunt media necessaria ad salutem, ut sunt Mytheria Trinitatis, & Incarnationis, & similia; aut iudicaret non requiri dolorem per confessionem mortali, tenetur Confessarius eum docere, & illi veritatem aperire, quia est incapax abolutionis; si autem sit circa ea, quæ ipsum incapacem abolutionis non reddunt, & ex manifestatione veritatis non speretur fructus, sed potius timeatur gravis scandala, & peccata, debet pœnitentem in sua bona fide relinquere. Tract. 20. cap. 5. n. 27. Quod si dubitetur an monitio sit profutura, si nullum timeatur scandalum, aut damnum, moneatur; si vero dubitetur an sit profutura, vel an potius inde damnum sequatur, secundum id quod magis prudentum arbitrio præponderat, iudicetur. Quod si omnia æqualia appareant, cessat obligatio admonendi, excepto articulo mortis, & quando ex omissione admonitionis timeatur damnum boni communis, aut innocens, & quando agitur de Matrimonio contrahendo, aut quovis alio contractu in eundo. n. 28.

10. Opinio probabilis ex Philosopho 1. Top. cap. 1. Est quam afferunt veri sapientes, & confirmant optima argumenta. Tract. 20. cap. 1. n. 35. Probabilitas ergo alia est ab extrinseco, alia ab intrinseco. Hæc est quæ rationabilibus motibus vitio inititur; Illa quæ habetur ex patrocinio Doctorum. Tract. 24. Disp. 7. n. 57. Probabilitas tum ab intrinseco tum ab extrinseco alia est gravis, alia levis. Gravis ab intrinseco, & extrinseco est quæ rationis pondere, &

5 auctoritate Doctorum virtute, ac sapien-
 6 tia præstantium munitur: levis vero,
 7 quæ levibus innititur rationibus, & so-
 8 lum ab aliquibus infimæ notæ Docto-
 9 ribus defenditur. Traç. 24. disp. 12.
 10 n. 79. Auctores levioris auctoritatis
 11 qui nullam novam rationem adducunt,
 12 sed tumultuarie sicut ovem præeuntes
 13 sequuntur, licet numero multiplicentur,
 14 nullam addunt opinioni firmitatem,
 15 vel robur. Traç. 29. cap. 1. n. 35. Ex
 16 eo quod aliquid sit graviter probabile
 17 tum ab intrinseco, tum ab extrinseco,
 18 est moraliter certum; ut patet de opi-
 19 nione asruente sufficientiam attritionis
 20 pro sacramento penitentiae, quæ opinio
 21 est moraliter certa, & tuta ibid. n. 86.

11. Insuper probabilitas alia est quasi
 12 speculativa, remota, & facti: alia juris,
 13 proxima, & practica. Hæc est cum non
 14 solum iudicatur, hoc vel illud esse pro-
 15 babile; sed etiam probabile esse, quod
 16 liceat cum tali probabilitate operari. Il-
 17 la vero est, quæ hoc vel illud probabile
 18 iudicatur; non tamen probabile iudica-
 19 tur, quod cum tali probabilitate liceat
 20 operari. Traç. 13. cap. 1. n. 319. Stat
 21 quod opinio aliqua sit speculative proba-
 22 bilis, & non practice; licet omnis opi-
 23 nio practice probabilis, sit etiam specula-
 24 tive probabilis: Bisariam quippe potest
 25 opinio esse probabilis speculative; scilicet
 26 vel solum remota, & quasi in actu
 27 signato, quia nimirum pro ea stant ra-
 28 tiones secundum se stantes; tamen hic
 29 & tunc si ad praxim deducatur, tales
 30 adsunt circumstantiæ, & talia inconveni-
 31 entia, ut ob ea iudicetur, non esse hic
 32 & nunc practicabile, ac proinde nec pra-
 33 ctice probabile; quod secundum se licitum
 34 apparet: vel proxime, quando eius
 35 rationes suadent rem esse non solum se-
 36 cundum se licitam, sed etiam prout hic
 37 & nunc est executioni mandabilis cum
 38 omnibus suis circumstantiis; & hæc coin-
 39 cidit cum practice probabili. Traç. 15.
 40 cap. 6. n. 34.

12. Duplex opinio probabilis con-
 13 derari potest: una quæ sit conjuncta
 14 formidini: alia quæ connectatur morali
 15 certitudini; ideoque tuta ac certa: ter-

26 tia quæ dicitur tutior; quod bisariam
 27 intelligi potest, primo intensive, &
 28 ex necessitate, secundo extensive, &
 29 ex supererogatione. Illa est tutior in-
 30 tensive, quæ omnimodam dicit con-
 31 formitatem ad legem, & mentem le-
 32 gislatoris: illa vero est tutior exten-
 33 sive, quæ aliquid addit supra id quod
 34 præcipitur. Opinio asserens ad Sacra-
 35 mentum penitentiae sufficere attritio-
 36 nem, tuta est, immo & tutissima in-
 37 tensive: opinio vero quæ asserit con-
 38 tritionem acquiri, tutior est extensive,
 39 & ex supererogatione, non vero in-
 40 tensive. Traç. 24. Disp. 12. n. 85.
 41 & Disp. 7. n. 55. Item opinio alia est
 42 probabilior, alia minus probabilis. Proba-
 43 bilior est quæ fortiora habet fundamen-
 44 ta, & Doctores magis classicos pro se:
 45 minus probabilis est, quæ non fortiori
 46 rationes ita efficaces, & defenditur a Do-
 47 ctoribus minoris auctoritatis. Traç. 29.
 48 cap. 1. n. 35.

13. Opinione leviter tantum, re-
 14 mote, & speculative probabilem sequi
 15 illicitum est; opinionem vero proxi-
 16 me, graviter, & practice probabilem
 17 cuique sequi licet, etiam probabiliore
 18 relicta. Traç. 24. Disp. 12. n. 79. Traç.
 19 13. cap. 1. n. 139. Illicitum tamen est
 20 Sacerdoti pro Sacramentis conficiendis:
 21 medico pro medicamentis applicandis;
 22 Judici pro ferenda sententia: Principi pro
 23 bello indicendo: cuiuscunque pro usu com-
 24 pensationis: subito pro subtrahenda su-
 25 perioribus obedientia: conjugatis pro con-
 26 jugali debito denegando, sequi opinionem
 27 probabilem probabiliore relicta; prout in
 28 propriis locis suis dicitur. Confessarius si-
 29 ve proprius si ve delegatus confessione in-
 30 cepta nequit repellere opinionem practice
 31 probabilem penitentis, neque ob id illi ne-
 32 gare absolutionem: confessione autem non
 33 incepta, hæc obligatio absolventi solum
 34 invenitur in proprio pastore. In tali ca-
 35 su negare absolutionem est ex genere suo
 36 peccatum mortale. Traç. 6. cap. 12. n.
 37 44. 45.

14. Duplex est dubium, aliud nega-
 15 tivum, aliud positivum. Negativum est
 16 cum nulla ex parte extremorum oc-
 17 cur-

28 currunt rationes, quæ assensum in ali-
 29 quam partem inclinant: positivum ve-
 30 ro est, cum occurrunt ex utraque par-
 31 te rationes æque probabiles, quæ ani-
 32 mum allicant, & intellectum accipite-
 33 rum reddant. Dubium negativum est
 34 mera ignorantia, & nescientia; ideo-
 35 que dubium præcisè physicum, dubium
 36 scrupulosorum, & timidorum: dubium
 37 positivum est dubium morale, ratio-
 38 nabile, & proprie dictum. Ad dubium
 39 negativum reducitur dubium ex levi-
 40 bus motivis procedens. Traç. 24. Disp.
 41 8. n. 176. 177. Dubium aliud est specu-
 42 lativum, aliud practicum. Speculativum
 43 est, cum quis dubitat in communi, an
 44 liceat v. g. in die festo iter agere: pra-
 45 cticum vero, cum quis dubitat an hic &
 46 nunc liceat in die festo iter agere. Item
 47 dubium aliud est de jure, aliud de facto:
 48 dubium de jure est, cum dubitatur de
 49 existentia prohibitionis, vel præcepti:
 50 dubium de facto, cum quis dubitat an
 51 obligationi satisfecerit, vel non. Stante
 52 dubio speculative nequit aliquis practi-
 53 ce licite operari, nisi adsit aliqua nova
 54 circumstantia, aut distincta efficax ratio
 55 ad illud practice deponendum. Traç. 20.
 56 cap. 6. n. 1.

15. Semper illicitum est operari cum
 16 conscientia practice dubia. Traç. 20. cap.
 17 6. n. 2. Ad deponendam conscientiam
 18 dubiam adhibenda est talis diligentia,
 19 quæ sufficiat ad inventiendam veritatem,
 20 vel saltem ea, quæ possibilis est pro lo-
 21 ci ac temporis opportunitate, qua pos-
 22 sit, licitum est dubium deponere, &
 23 contra eam operari. n. 3. In materia hi-
 24 litæ si adhibita debita diligentia adhuc
 25 dubium perseveret, currit illud axioma:
 26 In dubio melior est conditio possidentis:
 27 dummodo tamen possessio non inceperit
 28 cum dubio. n. 4. Idem axioma currit
 29 etiam in materia aliarum virtutum. n.
 30 6. Nec obstat illa regula juris: In du-
 31 bis tutior pars est eligenda: tres enim pa-
 32 titur exceptiones: Prima, quando dubi-
 33 tans est in possessione: secunda quando
 34 inde sequitur damnum, & incommo-
 35 dum possidenti: Tertia quando eligens
 36 minus tutam nullo exponitur peccandi

periculo. Quare talis regula est consi-
 37 lium, non autem præceptum semper ob-
 38 servandum. n. 8. Pro eo, pro quo stat
 39 præsumptio in foro externo, stat posses-
 40 sio etiam in foro interno. Unde si in
 41 foro externo stat præsumptio pro lege,
 42 stat etiam pro ea possessio; si vero sit
 43 præsumptio pro libertate, etiam stat pro
 44 libertate possessio. Si autem præsumptio ju-
 45 ris sub lite sit, vel probabilis tantum,
 46 nulla reparari debet, nu. 9. Si adhibita
 47 sufficienti diligentia dubium deponi ne-
 48 quit, & agitur de actione elicienda, an
 49 sit licita, vel non, superlegendum est;
 50 nisi sit necessario operandum, tunc enim
 51 dubitans eligere poterit quam maluerit
 52 partem: si vero agatur de aliquo rei
 53 dominio acquirendo, divisione, vel sorbi-
 54 bus utendum est. nu. 10. In dubio an
 55 lex obliget vel non, possessio stat pro
 56 lege, & non licet uti epikeia, five pos-
 57 sit, five non possit adiri superior ad con-
 58 sulendum. n. 12. 13.

16. Scrupulus est levis suspicio peccati
 17 ex levibus orta fundamentum. Traç. 20.
 18 cap. 7. n. 1. Scrupulorum causæ præci-
 19 pue sunt: humor melancholicus, debi-
 20 litas capitis, læsio imaginativa, igno-
 21 rantia, & alia, de quibus devote, ele-
 22 ganter, & nerveose tractat Ludov. Gra-
 23 nat parte 2. cap. 3. f. 2. Tunc cognos-
 24 citur penitens scrupulorum infirmitate
 25 laborare, cum sæpius sine fundamento
 26 existimat esse peccatum, quod revera
 27 non est: five hoc sit in unica materia,
 28 five in pluribus. Notandum autem duo
 29 esse scrupulorum genera: quidam enim
 30 scrupulis torquentur tam circa futura
 31 quam circa præterita, & præsentia; alii
 32 vero præcisè circa præterita, & nihil
 33 curant de futuris; & his mederi difficil-
 34 limum est. Dupliciter potest medicus
 35 spiritualis contra hanc ægritudinem se-
 36 gerere: Primo pharmacis prescriptivatis
 37 secundo remediis curativis ad eos evel-
 38 lendos, vel sedandos. n. 2. 3. Præcipuum
 39 hujus morbi remedium est obedientia hu-
 40 milis, prompta, & cæca erga Prælatum,
 41 seu animæ directorem spirituales, &
 42 doctum; talis enim esse debet spiritualis
 43 pater. Querat ergo scrupulosus rectorem
 44 con-

conscientiæ spiritualem, & doctum, & huic unice credat, hunc unice consulat, nec querat varios Casuistas donec inveniat, qui respondeant prout ei placeat. num. 4.

17. Confessarius penitentem scrupulosum suaviter tractet, non tamen permittat ipsum sæpius de scrupulis alloqui; & si opus fuerit dicat ei, quod nihil putet esse mortale, nisi quod evidenter cognoverit esse; immo etiam, (si opus sit) nisi jurare possit esse mortale. Non curet Director satisfacere omnibus scrupulis, sed plures contemnat, breviterque aliquibus respondeat. Orationis studium, quod optimum est remedium, scrupuloso commendet. Tracl. 20. cap. 7. n. 5. His, qui scrupulis vexantur circa confessionem præteritorum, doloris defectum, aut contentum in suggestionibus, dicat; quod nisi certo sciant, se tale peccatum non fuisse confessos, non tenentur illud in confessione aperire: & quod certi sint, se habuisse sufficientem dolorem, cum pro illis stet præsumptio, & similiter quod non credant se consensum præstitisse, nisi hoc certissime sciant. n. 6.

18. Scrupulosus circa recitationem Officii similiter occurrat. Ideoque si scrupulosus dubitet, se hos vel illos Psalmos aut hymnos omisisse, ei dicat non teneri, nec debere eos repetere; quia sufficiens ratio est deponendi scrupulum incæpisse, vel finisse talem Horam. Idem dicendum quando est dubium de necessaria attentione ad debite recitandum. Si dubium sit non de parte Horæ, sed de tota Hora, & sæpius tali dubio laboret, inanis scrupulosus reputari debet, nec teneri iterum recitare. Est & aliud remedium optimum pro istis, si eis præcipiatur, ut Horam, vel Horas, de quibus dubitant, flexis genibus recitent; quia cum scrupulosus amore sui inordinato redundent, laborem effugiunt, quo fit ut sæpe absque alio remedio curentur. Tracl. 20. cap. 7. n. 7. His demum, qui tantum circa præterita scrupulis anguntur, sed de futuris vitandis parum curant, magis congruum remedium, quod præscribi poterit, est frequentia Confessio. n. 8. Prin-

cipale, & salubrius remedium ex his quæ scrupulosus sunt applicanda, est contra scrupulos audenter, & fortiter agere; sic enim pusillanimitas, qua scrupulos fovetur, vincitur, & dissipatur. n. 9. Licet operari contra conscientiam scrupulosam, etiam ea non deposita: immo aliquando est etiam necessarium; cum nempe ex tali infirmitate damnum grave imminet. Hoc tamen plerumque culpa vacat, quia impetus hujus ægritudinis obfuscare solet iudicium rationis. n. 10.

C A P U T I I I.

De Peccatis.

§. I.

Quid, & quomplex sit peccatum.

19. **P**ostquam de moralitate in communi actum est, agendum superest, de moralitate ad malitiam contracta, quæ dicitur peccatum. Peccatum est dictum, factum, vel concupium contra legem æternam. Tracl. 20. cap. 8. n. 1. Peccatum dividitur in originale, & personale: actuale, & habituale: carnale, & spirituale: proprium, & alienum: cordis, oris, & operis: contra Deum, contra proximum, & contra seipsum: commissio- nis, & omissionis: Mortale, & veniale: ex passione, ignorantia, vel malitia. Originale est, quod ex primo parente derivatur, & per generationem transfunditur: personale, est quod propria peccantis voluntate committitur, nec ab alio derivatur. Peccatum actuale est actus malus difformis regulis moralitatis: habituale est voluntaria privat o Gratia Sanctificantis relicta ex peccato actuali non retractato. Peccatum carnale est quod perficitur in delectatione carnali, ut luxuria, & gula: Spirituale vero, quod perficitur in delectatione spirituali; ut superbia. &c. n. 7. 8. 9. 10. 11.

20. Peccatum proprium est quod ab ipso peccante committitur; alienum, quod

quod licet ab alio committatur, nobis tamen imputatur ratione mandati, consilii &c. Peccata cordis sunt, quæ consummantur in corde, ut hæresis, desperatio &c. vel quæ in corde inchoantur, ut cogitatio lasciva de fornicatione, &c. Peccata oris sunt quæ complentur in ore, ut detractio, blasphemia, &c. vel quæ a corde inchoata ad os procedunt, ut sermo lascivus de obiecto turpi, de quo erat morosa delectatio: Peccata operis sunt quæ opere exteriori complentur, ut homicidium, furtum &c. Peccata contra Deum sunt, quæ contrariantur virtutibus, quarum obiectum est Deus, ut infidelitas, desperatio, odium Dei, &c. contra proximum, quæ violant virtutes, quarum obiectum est proximus: ut crudelitas, injuria &c. contra seipsum quæ violant virtutes, per quas propriæ passionis moderantur, ut intemperantia &c. Peccatum omissionis consistit in aliquo actu, ut est difformis regulis morum: Peccatum omissionis consistit in carentia alicujus actus debiti. Peccatum mortale est quod privat animam vita spirituali, quæ est Gratia Sanctificans: veniale vero quod non auferit Gratiam, sed minuit Charitatem. Triplex autem est peccatum veniale: aliud ex genere, & natura sua, quia ejus obiectum seu materia secundum se inspecta non habet gravem cum lege Dei repugnantiam, ut cogitatio vana, verbum otiosum &c. aliud ex parvitate materiæ, ut furtum unius assis: aliud ex imperfecta deliberatione, & advertentia. Tracl. 20. cap. 8. n. 7. 8. 9. 10. 11.

21. Peccatum originale essentialiter consistit in privatione justitiæ originalis voluntaria nobis ex vi peccati Adami ut tollit tantum primarium effectum justitiæ originalis, qui est redificare animam ad Deum. Tracl. 20. cap. 9. nu. 2. Est parvulus voluntarium intrinsece, non formaliter per modum exercitii, sed terminative per modum effectus: non physicus per propriam voluntatem, sed moraliter in voluntate Adami, quatenus continebat voluntates posterorum. Ad horum intelligentiam sciendum, quod

Voluntarium illud dicitur, quod est ab intrinseco cum cognitione. Tracl. 10. Disp. 1. n. 1. Omnis divisionibus ad moralem parum conducentibus, Voluntarium dividitur in perfectum, & imperfectum: formale, & virtuale: directum, & indirectum, seu interpretativum: in se, & in alio: physicum & morale. n. 18.

22. Voluntarium perfectum est, quod regulatur cognitione perfecta, imperfectum quod regulatur cognitione imperfecta. Tracl. 10. Disp. 1. n. 18. Formale est quod procedit a formali, & expressa cognitione obiecti; virtuale quod procedit a cognitione virtuali, & implicita, & positive terminat influxum voluntatis. n. 19. Directum est quod fluit a voluntate five mediata five immediate per verum, & positive influxum; indirectum est, quod non procedit positive a voluntate, imputatur tamen ei, quia non impedit, cum possit, & teneatur, & hoc dicitur etiam interpretativum. n. 20. Voluntarium in se est illud, quod prout est in se, terminat influxum voluntatis; voluntarium in alio est quod terminat influxum voluntatis, non prout est in se, sed prout in alio, in quo cognoscitur; five sit ejus causa, quo pacto dicitur voluntarium effectus, qui debuit in ea prævideri, & caveri; five aliquod prædicatum superius, in quo illud virtualiter, & in consensu cognoscitur; ut si quis percussit hominem ignorans vincibiliter esse Sacerdotem: in quo casu homicidium est voluntarium in se, sanguinem vero in alio, scilicet in homicidio. ibid.

23. Voluntarium physicum est a voluntate propria personæ: morale vero a voluntate alterius suppositi in quantum propria propter translationem consensus; quæ translatio quadrupliciter fieri potest: 1. cum aliquis per se ipsum dat consensum alteri, ut quidquid ab eo nomine ipsum adnotatum fuerit, ipse ratum habeat; quo pacto voluntas mandantis in mandatarium, & constituentis procuratorem

in ipsum transferretur: 2. dispositione iuris, aut iudicis; quo pacto voluntas tutoris censetur voluntas pupilli: 3. Cum unus naturaliter continetur sub alterius potestate, & dominio, ob quod voluntas patris censetur voluntas filii: 4. Ex pacto quod quis acceptat pro se, & sub se contentis; ut si quis accipiat privilegium cum tali conditione, qua impleta, illud sibi, & posteris confirmetur; ea vero ab ipso non impleta idem privilegium & pro se, & pro posteris amittitur: & ita nobis voluntarium est originale peccatum. Tract. 20. cap. 9. n. 6.

24. Essentia peccati commissionis constituitur per malitiam positivam: malitia vero privativa est extra illius conceptum essentialem. Tract. 20. cap. 10. n. 2. Peccatum omissionis consistit in carentia, & pratermissione actus precepti, taliter quod nullus actus potest ingredi ad constituendam ejus essentiam, sed ad summum concurrere potest ut causa, aut occasio omittendi. n. 4. Peccatum commissionis, & omissionis sunt ejusdem speciei in genere moris, si ex eodem motivo procedant. n. 5. Peccatum commissionis ceteris paribus est gravius peccato omissionis. n. 10. Licet ad omissionem voluntariam, & peccaminosam non requiratur actus, qui per se seu tanquam constitutum essentiale ad eam pertineat; tamen in probabiliore sententia nequit dari peccatum omissionis sine actu, qui sit causa, aut occasio omittendi; qui actus est ex proprio obiecto sit bonus, ab omissione vitatur. n. 11. 12. Actus qui nullo modo sunt causa, aut occasio omissionis, ei tamen coexistunt, non vitantur ab illa. n. 13. Ille censendus est actus concomitans, seu coexistens omissioni, qui subsequitur ad omnem causam tam intrinsecam, quam extrinsecam illius, sive talis actus sit possibilis, sive impossibilis cum adimplerem precepti: si vero omnem causam non supponit, & alias est impossibilis cum adimplerem precepti, non est concomitans sed influens in omissionem. n. 16.

25. Actus qui est causa culpabiliter omittendi, moraliter loquendo non constituit distinctum peccatum ab ipsa omissione. Tract. 20. cap. 10. n. 19. Si aliunde, & independenter ab omissione ille actus sit peccatum, poterit etiam ferri ab omissione in confessione aperiri. n. 21. Peccatum omissionis incipit impulari ei, qui dat voluntarie causam omissioni, etiam si tempus precepti non advenit. n. 22. Omittens ex causa voluntaria non solum peccat apponendo causam, sed & cum de facto omittit, licet tunc non sit sui compos, nec habeat facultatem ad non omittendum. n. 26. Si tamen ante subsequentem omissionem retractet efficaciter causam per penitentiam, jam ex tunc omisso non est amplius ei voluntaria, nec peccatum. Tunc autem sufficit confiteri appositionem causae tantum. n. 29. Illae omissiones, & effectus intelliguntur indirecte voliti in appositione causae voluntariae, qui & possunt, & debent praevideri. n. 30. Gravitatis omissionis sumitur ex nobilitate actus omitti; diminuitur autem malitia omissionis ex honestate actus, qui est ejus causa; ideoque minus peccat, qui sacrum omittit propter studium, quam qui omittit propter ludum. n. 31.

26. Peccatum mortale est dictum, factum, vel concupitum contra legem simpliciter. Tract. 20. cap. 11. n. 1. Peccatum veniale est dictum factum, vel concupitum contra legem secundum quid. Ex peccato actuali tum mortali tum veniali oritur peccatum habituale, sive mortale, sive veniale. Peccatum mortale habituale est voluntaria privatio Gratiae: veniale vero habituale voluntaria privatio fervoris Charitatis. ibid. Quinque sunt differentiae inter mortale & veniale: 1. quod mortale est contra legem simpliciter, veniale vero secundum quid; 2. quod mortale opponitur Gratiae, & Charitati, easque destruit; veniale vero solum opponitur fervori Charitatis; 3. quod mortale deordinat voluntatem circa finem; & veniale vero circa ea, quae sunt ad finem; 4. quod mortale meretur poenam aeternam tam damni quam sensus; veniale vero poenam temporalem; 5. Quod

Quod mortale maculat simpliciter animam; veniale autem secundum quid. n. 3.

27. Peccatum sive mortale, sive veniale aliud est tale ex genere, aliud per accidens. Mortale ex genere est, quod ex se opponitur graviter Charitati Dei, & proximi; veniale vero ex genere, quod ex se non opponitur graviter Charitati Dei, & proximi, ut simplex mendacium, verbum otiosum &c. Peccatum mortale, aut veniale per accidens illud est, quod ex aliqua circumstantia adjuncta fit ex mortali veniale, aut e contra. Tract. 20. cap. 11. n. 4. Peccatum mortale ex genere dupliciter potest transire in veniale: primo ex defectu perfectae deliberationis, & consensus: 2. ex parvitate materiae. n. 5. Non in omni genere peccatorum invenitur parvitas materiae: illa enim peccata in quibus integra offensionis, & irreverentiae ratio indivisibilis est, ut sunt Infidelitas, odium Dei, simonia &c. hanc parvitatem non admittunt. n. 7. Pro cognoscenda gravitate, & levitate, seu parvitate materiae tres regulae assignantur. Prima, tunc materia dicenda est gravis, quando actus preceptus multum conducit ad Charitatem Dei, vel proximi, si vero parum conducit, erit levis: 2. si res quae precipitur, multum conducit ad finem legislatoris, licet sit in se levis, gravis judicanda est; si vero parum conducit, absolute levis dicenda est: 3. supposito quod res sit ejus quae admittunt parvitatem materiae, inspicienda est per comparationem ad subiectum circa quod verlatur, & preceptum a quo prohibetur, vel precipitur; furtum enim unius Regalis est materia parva respectu divitis, sed gravis respectu pauperis: omisso duorum Psalmorum est materia levis respectu totius Officii, sed gravis respectu unius Horae. n. 9. Idem numero actus sumptus in esse moris nequit esse successive peccatum veniale, & mortale, bene vero sumptus in esse physico. n. 11.

28. Peccatum veniale potest fieri mortale, si in obiecto illius constituitur ultimi finis. Potest autem aliquis dupli-

citer constituere rationem ultimi finis in obiecto peccati venialis, scilicet directe, & formaliter, ut cum ex errore intellectus existimat tale obiectum esse ultimum finem, & ut ad talem desert honorem; vel virtualiter, & interpretative, cum ita tale obiectum diligit, ut ob illud non recuset committere aliquid peccatum mortale: & hoc adhuc dupliciter; vel quia de facto eligit tale peccatum v. g. homicidium ad ostendendam inaniter suam fortitudinem; vel quia licet de facto illud non eligat, tamen est ita affectus ad obiectum peccati venialis, ut data occasione illud praereligeret, ne tali obiecto privaretur. In primo casu erit peccatum idololatriae; in secundo homicidii; in 3. vel erit in specie temeritatis, vel nullum erit speciale vitium, ad quod pertineat, & sufficit dicere in confessione: habui affectum committendi quodlibet peccatum. Tract. 20. cap. 11. n. 13. Peccata venialia quantumlibet multiplicentur, nequeunt constituere unum peccatum mortale; sed hoc intelligendum de ipsis malitiis venialibus formaliter sumptis. n. 14. Potest tamen veniale, si tranfire in mortale vel ratione conceptus formalis, vel ratione scandali, si n. 18. Item ex conjunctione unius materiae levis cum alia. In comm. ad art. 4. qu. 88.

§. II.

De distinctione specifica, & numerica peccatorum.

29. Distinctio specifica peccatorum primo, & per se desumitur ab obiectis, per accidens vero ad eam concurrunt inordinatio privativa actus. Vel quod idem est: Distinctio specifica peccatorum desumitur per ordinem ad virtutes oppositas, nam species virtutum ab obiectis sumuntur. Tract. 20. cap. 12. n. 1. 2. Finis intrinsecus coincidit in specificando cum obiecto. n. 3. Si praeccepta distinguantur ex parte rei prohibite, vel ex parte motivi prohibendi, (loquendo de motivo intrinseco prohibendi, vel praecipendi,) multiplicitas illo

illorum infert distinctionem specificam in peccatis: secus si distinguantur precise ex parte precipientis, vel prohibentis. n. 5. 6. Duplex est finis, unus *extrinsecus*, alius *intrinsecus*. Finis extrinsecus est ratio motiva, quæ absolute movet legislatorem ad condendam legem: finis intrinsecus est ipsa res præcepta ut præcepta, quæ aliquando precipitur nude sumpta secundum se, aliquando vero prout subest alterius fini: v. g. finis extrinsecus prohibitionis homicidii est pax Reipublicæ, sed finis intrinsecus est ne proximo iniustitia per homicidium inferatur. Quod si fiat in loco sacro, ne dum erit finis intrinsecus præcepti ipsum homicidium ut iniustum, sed etiam ut oppositum Religioni. n. 8.

30. Quoties præceptum trahit actum ad specialem actum virtutis in affirmativis, vel ad specialem oppositionem ad aliquam virtutem, vel aliquam ejus specialem rectitudinem in negativis, tunc apparet nova ratio, sive motivum intrinsecum præcepti, secus si ad id non trahat. Tract. 20. cap. 12. nu. 9. Igitur sacerdos committens peccatum carnis, duo peccata specie distincta committit, alterum contra castitatem, alterum contra Religionem. Item qui voluntarie sanguinem in loco sacro effundit, duo peccata committit, unum contra iustitiam, alterum sacrilegii contra Religionem. n. 10. E contra Franciscanus non jejuniens die Veneris, occurrente Vigilia de præcepto, in probabiliore sententia unicum peccatum committit contra temperantiam. n. 11. Similiter Sacerdos beneficiatus omittens Officium Divinum sine animo faciendi suos fructus correspondentes omissioni, unicum peccatum committit contra Religionem, ex cuius motivo precipitur recitatio. n. 12.

31. Circumstantiæ morales sunt illæ, quæ cum sint extra essentiam actus moralis, illum quodammodo circumstant, & afficiunt moraliter, vel in se ipso, vel ratione principii, causæ, vel effectus; quod tunc fit quando circumstantia importat rationem convenientiæ aut inconvenientiæ ad actum moralem. Tract. 20.

cap. 12. n. 13. Circumstantiæ sunt septem: Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando; nec est excogitabilis alius modus efficiendi moraliter actum, n. 15. Circumstantia dupliciter potest afficere actum moralem; vel transferendo illum ad aliam speciem distinctam ab ea, quam habet ex objecto; ut circumstantia loci sacri in furto; vel augendo ejus malitiam intra eandem speciem ut furtum in majore quantitate; & hæc vocatur circumstantia aggravans. n. 16. Circumstantiæ aggravantes sunt in duplici differentia; alie sunt notabiliter aggravantes; quæ scilicet taliter aggravant malitiam intra eandem speciem quod per se sufficerent ad constituendum grave peccatum, ut augmentum quinquaginta aureorum in furto: alie leviter aggravantes, quæ scilicet ita augent, ut per se non sufficiant ad constituendum grave peccatum. Dantur etiam circumstantiæ minuentes malitiam, ut sunt; metus, ignorantia, inadvertentia & minor gravitas materiæ: & hæc rursus vel minuunt intra eandem speciem, vel extrahunt peccatum a graviore, seu diversam specie; ut si quis accedat ad uxoratam ignorans esse talem, quo pacto actus trahitur a specie adulterii, ad simplicem fornicationem. n. 17.

32. Peccata distinguuntur specie ex circumstantiis, quæ specialem habent deordinationem ad rectam rationem. Tract. 20. cap. 12. n. 18. Quælibet circumstantia dupliciter potest variare speciem actus 1. dando primam speciem peccati, ut quando vitiat actum, qui ex se bonus erat, e. gr. si quis audiat sacrum ut furtur; & tunc circumstantia induit rationem objecti, quod ab actu directe respicitur; 2. non quidem dando primam speciem, sed addendo aliam distinctam, quo pacto votum castitatis addit fornicationi speciem sacrilegii. n. 19. Circumstantiæ speciem non mutant necessario aggravant, vel minuunt malitiam actus pravi. nu. 20. Peccatum ex objecto levius potest, ratione circumstantiarum non mutantium speciem, excedere gravitatem peccati superioris speciei, moraliter loquen-

quando, & in æstimatione prudentum. n. 22. Illud peccatum est gravius quod opponitur directe perfectioni virtuti ceteris paribus. n. 24.

33. Distinctio numerica peccatorum tam exteriorum quam interiorum circa idem objectum, sumitur a morali actuum interruptione. Tract. 20. cap. 12. n. 30. Peccata sive cordis, sive oris, sive operis totaliter interruptuntur per contrarium voluntatis actum efficaciter retrahentem. Insuper censentur actus moraliter interrupti quoties non perseverant formaliter in se, vel virtualiter in aliquo effectu. n. 31. Peccata cordis, quæ perfecte consummantur in intellectu, & voluntate, eo ipso quod actus voluntatis multiplicentur, censentur moraliter interrupti, & tot sunt peccata numero distincta, quot sunt actus voluntatis. n. 32. Si vero actus voluntatis versentur circa peccata quæ exterius consummantur, ut circa peccata oris, & operis, tunc tales actus discontinuantur moraliter, quando peccata exterius consummantur, vel quando inter ipsos intercedit notabilis morula, si non uniantur in aliquo effectu ex ipsis orto, qui conducatur ad finem intentum, & consummationem peccati. n. 35.

34. Unde qui habet animum ulciscendi de inimico, & immediate voluntarie ad alia se divertit per aliquod tempus, si postea repetat idem propositum sunt duo peccata numero distincta. Tract. 20. cap. 12. n. 35. Qui vero furari intendit, statim viam arripit, ponit scalas, & furatur; licet pluries repetat intentionem, unicum peccatum committit. Similiter qui intendens occidere inimicum, arma præparat, viam carpit, per multos dies inimicum quærit, & tandem eum occidit; licet interim pluries repetat intentionem, unicum numero peccatum committit, & sufficit in confessione dicere: commisi homicidium; quia omnia illa opera, media, & repetitæ intentiones operum habuerunt a prima voluntate, quæ in his virtualiter perseverat. n. 36. Qui statuit non restituere rem alienam, si non retractet efficaciter voluntatem, uni-

icum peccatum committit, licet per annum in ea voluntate persistat, & pluries idem propositum repetat, etiam si pluries offeratur occasio restituendi, vel interim alienetur, aut consumatur, aut somno se tradat, vel distrahatur; in ipsa enim retentione, & lesione rei alienæ, illa prior voluntas, virtualiter perseverat, donec fiat restitutio. n. 37.

35. Interruptiones alie sunt breves & communes, ut quæ sunt per somnum, inadvertentiam, vel brevem morulam; v. g. dum legitur epistola: alie extraordinariæ, & diuturnæ, in quibus moraliter præsumitur primam intentionem perseverare non posse, ut interruptio per mensem, hebdomadam, diem, vel horam pro qualitate actionum exteriorum; quedam enim admittunt majorem temporis extensionem, quedam vero minorem. Tunc voluntatis actus censentur perseverare moraliter, cum tantum per breves, & communes interruptiones discontinuantur: quare furandi, aut fornicandi intentio permanet virtualiter in æstimatione morali, licet interrumpatur per somnum, comestionem, lectionem epistolæ &c. si vero discontinuentur actus per extraordinarias, & diuturnas interruptiones, non censentur prior voluntas virtualiter permanere; ideoque si die jejunii comedas, transacta una hora, erit comestio moraliter discontinuata, & frastidij jejunii. E contra si quis volens occidere inimicum, per mensium alio distrahatur, non censetur illa voluntas moraliter permanere, quia etiam respectu homicidii, interruptio unius mensis nimis longa reputatur. Tract. 20. cap. 12. n. 38.

36. Peccata multiplicentur numero, si versentur circa objecta plura integra, & totalia, numero distincta, sive per unicum actum internum, aut externum, sive per plures. Inferunt 1. Quod si judex secularis duos homines eadem actione morali extraheret ab Ecclesia, unicum tantum incurreret excommunicationem, quia talis extractio prohibetur ob reverentiam debitam loco sacro, quæ per unicum actionem unice violatur. Tract. 20. cap. 12. num. 49. Inferunt 2.

Quod si quis unico, aut pluribus actibus blasphemaret duodecim Apostolos, unicum peccatum committeret; quia irreverentia Sanctis irrogata est moraliter una, cum obiectum formale, & totale sit unicum, licet materiale sit multiplex. n. 40. Inferitur 3. Quod si eodem tempore plures blasphemias in Deum effusit, aut diversis verbis contumeliosas aliquem afficias, dicendo v. g. esse furum, adulterum, homicidam &c. unicum peccatum committis; quia licet materialiter specie distinguantur, tamen moraliter conveniunt in eo quod lædunt honorem, & sic sunt partes unius obiecti totalis, blasphemias, vel contumelias non moraliter interruptis læscit. n. 41.

37. Inferitur 4. Quod si eas contumelias dicas contra plures homines tot committis peccata quot sunt subiecta contumelias affecta; quia respectu injuriarum sive in honore, sive in aliis, diversitas cuiuscunque subiecti est integra, & adequata. Tract. 20. cap. 12. n. 42. Inferitur 5. Quod si quis unico actu intendat occidere, aut de facto occidat tres homines, tria numero peccata committit; quia in actionibus contra iustitiam, distinctio sumitur secundum diversum jus læsum. n. 43. Inferitur 6. Quod si quis unico actu plures oves, aut boves diversorum dominorum fuerit, licet ex eodem grege, tot peccata numero distincta committit quot sunt domini, cum lædat iura multorum realiter numerice distincta. Quod si essent unius domini: qui illas diversis vicibus eadem nocte expilaret, unicum peccatum committeret; quia esset furta moraliter continuata, & partes unius furti totalis. n. 44.

38. Inferitur 7. Quod qui unico actu statuit non jejunare tota Quadragesima: aut toto mense non recitare Officium, tot peccata committit quot sunt dies; quia sunt obiecta totalia numero distincta. Similiter qui eadem nocte plures coit cum muliere, plura numero distincta peccata committit; copulæ enim sumunt distinctionem numericam a dele-

latione venerea, quæ in quavis copulæ est distincta totaliter ab alia. Inferitur 8. Non solum tactus, & oscula antecedentia copulam, sed & subsequenta, immo & delectationem immediate subsequantam, de copulæ habita, unum peccatum constituere; quia sunt partes integrantes, & complentes copulam illam. Quod si tactus, oscula, & delectatio subsequentia copulam, habeantur animo alterius copulæ futuræ, erunt peccatum numero distinctum a copulæ præcedenti. Oscula, & tactus si habeantur sine intentione copulæ, etiam si mutato animo, copulæ subsequatur, sunt distinctum numero peccatum; non solum enim habent malitiam a copulæ, ad quam disponunt, sed etiam a propria turpitudine. Tract. 20. cap. 12. n. 45. Inferitur ultimo, quod qui in peccato mortali plures confessiones successive audit, unicum peccatum committit; quia licet omnes lætæ confessiones sint materialiter diversæ, tamen in ordine ad irreverentiam Auctori Sacramentorum irrogatam, in eorum indigna administratione formaliter adunantur. n. 46.

39. Peccata non multiplicantur numero ex diversis præceptis præciti, nisi quando talia præcepta prohibent obiecta diversa numero distincta; vel quando prohibent eandem rem sub diversâ ratione formali, numero distincta. Primum contingit, cum quis uno actu occidit plures homines, qui sunt plura obiecta numero distincta. Secundum patet in adultero, qui rem habet cum adultera; ubi præter fornicationem datur duplex iniustitia numero distincta, nempe contra propriam uxorem, & contra complicitatem maritum. Tract. 20. cap. 12. n. 47. Jus læsum potest considerari dupliciter: vel ut est proprium alicuius communitatis ut talis, & nullo modo pertinet ad individua illius: vel ut est proprium illius communitatis, non ut communitatis est; sed ita quod jus illud primo competat individuis illius, ratione vero illorum, communitatis. Si quis ergo lædat jus communitatis primo modo sum-

* Secundum Salm. speculat. tract. 24. disp. 8. n. 279. tot peccata numero distincta committit quot confessiones audit; per quamlibet enim absolutionem distinctum conficitur, & completur Sacramentum;

sumptum, unicum peccatum committit: si quis vero lædat jus communitatis secundo modo sumptum; v. g. infamando aliquam communitatem; tot peccata committit quot sunt personæ illius communitatis, nam infamia non tangit communitatem ut talem, sed individua illius. n. 51.

40. In eodem actu possunt esse plures malitiæ specie diversæ, nec non plures malitiæ morales moraliter sumptæ solo numero distinctæ, ut patet in occidente uno actu, tres homines. Tract. 20. cap. 12. n. 58. Dantur aliqui actus humani indifferentes secundum suam speciem, id est ex parte obiecti, qui nec sunt boni nec mali. n. 73. Nullus potest esse actus deliberatus, qui sit indifferens in individuo, sed necessario debet esse aut bonus, aut malus moraliter per se loquendo, & ex natura sua, potest tamen dari per accidens ratione ignorantæ invincibilis, aut inadvertentiæ. n. 75.

§. III.

De advertentia, & consensu requisitis ad Mortale.

41. Triplex est cognitio intellectus: omnino deliberata: semideliberata, & omnino indeliberata. Omnino indeliberata est quando intellectus ita rapitur ab obiecto sibi oblato, ut in illo solum percipiat rationem delectabilis, quin advertat aliquid mali, aut impedimentum boni; & sic omnimodam habet determinationem ad unum, scilicet ad appetibilitatem talis obiecti: ideoque hic actus nec erit bonus, nec malus, esto obiectum sit moraliter pravum, aut honestum: & hæc dicitur advertentia omnino indeliberata. Cognitio semideliberata est, quando licet intellectus advertat in obiecto aliquam indifferentiam, non tamen hæc plene cognoscitur, aut firmo iudicio tenetur, sed quadam veluti luce transeunte percipitur, ut accidit in semidormientibus, & semiebris, qui non plene intelligunt, quæ tunc apprehendunt; & hæc est advertentia semideliberata. Cognitio denique plene deliberata est quando pleno, & firmo iudicio discernimus

ea, quæ cognoscimus, ut accidit in his qui tunc vigilantes, & sui compotes, quando non sunt alio distracti. Tract. 20. cap. 13. n. 2.

42. Huic triplici cognitioni correspondet in ratione, & voluntate, nec non & in appetitu sensitivo triplex motus: scilicet primo primus: secundo primus: & deliberatus. Motus primo primi sunt, qui anteverunt omnem rationis advertentiam, sive sensum corporis, sive imaginationem subito consequantur; & ideo sunt omnino necessarii, & omni culpa vacanti. Motus secundo primi sunt qui sunt cum alicui, & semiplena advertentia, & sic sunt imperfecte liberi, ac proinde solum capaces venialis malitiæ. Motus denique deliberati sunt, qui procedunt cum advertentia rationis plene deliberata, & completa, & sic sunt capaces malitiæ mortalis. Tract. 20. cap. 13. nu. 3. 6.

43. Sive cognitio, aut advertentia sit tantum semiplena, sive etiam plene deliberata dupliciter potest terminari ad obiectum sibi præsentatum: 1. attingendo illud secundum quod est sibi physice utile, aut delectabile non cognoscendo malitiam, aut prohibitionem illius: 2. terminari potest non solum ad esse physicum obiecti, sed etiam ad esse morale, scilicet ad malitiam, & prohibitionem illius; & hoc adhuc tripliciter: scilicet in communi advertendo esse malum; vel in particulari cognoscendo speciem, aut quantitatem malitiæ, an sit mortalis vel venialis; vel denique cum noticia certa, probabili, dubia, vel scrupulosa talis malitiæ, tam in ipso obiecto secundum se sumpto, quam in sua causa. Ad peccatum non sufficit præcisa cognitio physice entitatis, seu delectabilitatis obiecti peccaminosi, sed requiritur cognitio, & advertentia malitiæ moralis illius saltem in communi. n. 4.

44. Si loquamur de toto processu cognitionis, ex quo homo incepto cogitare, quousque sistat ultimo in obiecto peccaminoso, necessaria est ad peccatum mortale, saltem in principio illius processus expressa advertentia, & formalis deliberatio malitiæ obiecti: si vero loquamur de

de sola cognitione talis objecti in se ipso, & quæ supponit in illo processu alias cognitiones circa causas aut principia illius; sufficienter deliberatio, seu advertentia interpretativa; nam ratione cognitionis, & advertentia expressæ præteritæ, advertere, & deliberare tenetur. Quando in actu est duplex malitia moralis, si peccans solum unam advertat, unicum peccatum committit; quare qui accedit ad non suam ignorans esse uxoratam, fornicationem tantum, non adulterium committit. Tract. 20. cap. 13. n. 7. 11.

45. Duplex est consensus voluntatis: expressus, & formalis; & implicitus, si-ve virtualis. Primus est cum quis vult directe aliquam rem: secundus cum quis vult causam, aut principium connexum cum effectu; ex quo dicitur velle virtualiter ipsum effectum. Postquam intellectus plene advertit insurrexisse motum sensualitatis circa objectum sub mortali prohibentem, voluntas potest tripliciter se habere: 1. directe consentiendo in illud; & hoc adhuc dupliciter, nempe vel cum affectu efficaci consequendi quod delectat, vel fugiendi quod displicet; vel sola complacentia, aut displicentia illius; & talis complacentia absque executionis desiderio dicitur delectatio morosa, de qua agitur §. 10. Secundo positive resistendo, & efficaciter curando motum illum repellere: 3. neque positive consentiendo, neque positive resistendo, sed negative se habendo, non reprimendo talem motum. In primo casu certum est peccatum esse. In 2. vero nullum esse peccatum, sed potius meritum. Tract. 20. cap. 13. n. 12.

46. Seclulo periculo consensus, aut alterius gravis damni non tegetur voluntas sub mortali reprimere motus illicitos appetitus sensitivi; sed potest negative, seu permissive se habere circa illos. Tract. 33. cap. 23. n. 15. At si ex permissione motus illiciti adit periculum consensus, aut alterius gravis damni, tenetur voluntas sub mortali positive resistere. n. 18. Ad cognoscendum autem quando ex tali permissione adit periculum consensus, certa regula assignari nequit, cum hoc

dependeat ex qualitatibus, & virtute objecti, & ex materia delectationis magis, vel minus periculosa. n. 19. Igitur qui habet animum satis firmum in bono; proindeque nunquam, aut raro in aliquod grave consentit, ipseque sensualitatis motus ei fastidiosus sunt, non est cur ex qualibet permissione, aut non resistentia statim consentium pertineat; ea namque animi dispositio videtur sufficienter periculum auferre, unde poterit sine culpa mortali prædictos motus tanquam hostem debilem parvipendere, præsertim si alia via proceat prohibere voluntatem a consensu. Qui autem infirmo est animo, & experientia didicit, se sensibilibus valde allici, semelque, & iterum se consentisse, vix unquam periculum consensus effugiet, si postquam plene advertit, permissive se habeat; quia respectu voluntatis infirmæ, & debilis magnam vim habent motus illi, & facillime consentium extorquent; quare iste nisi urgens causa excuset, statim ac plene advertit, tenetur sub mortali ad positive resistendum. Tract. 13. disp. 10. n. 193.

47. In materia venerea conveniunt communiter Doctores quod si delectatio est gravis ex parte actus, idest cum magna commotione carnis, seu libidinis, tenetur voluntas sub mortali positive resistere, quia licet in aliis materiis motus vehementer plerumque non trahat secum consentium, at in venereis delectationibus, commotio est non admodum gravis, secum affert periculum consensus, & pollutionis, vel saltem notabiliter in illam influit. Tract. 20. cap. 13. n. 19. Si tamen isti motus ex causa iusta, & moraliter inevitabili oriuntur, v. g. ex lectione necessaria talis materia: ex audita confessione, ex tactu necessario ad mediendum; tunc amoto consensus periculo, & alias habendo firmum propositum antecedens nunquam consentiendi, non tenemur sub mortali occasionem, & opus inceptum omittere, aut positive hos motus reprimere, (nisi hoc faciliter fieri possit;) sed sine peccato mor-

mortali; possumus tunc eos permittere, negative nos habendo. Similiter mortaliter non peccabit qui circa hos motus negative se habet, quando expertus est, & scit, quod dum eis magis resistit, magis irritantur, & roborantur, & e contra eos despiciendo, minuuntur. n. 20.

48. Quando delectatio venerea est gravis ex parte obiecti, levis vero ex parte actus: v. g. si sit de copula cogitata, sed sine notabili carnis, & libidinis commotione, tunc cessante periculo consensus in eam, non erit mortale negative se habere. Tract. 13. disp. 10. n. 198. Expedit tamen omnibus tam robustæ quam debilis virtutis, ut statim ac cognoscunt inordinatum motum cuiuscunque fuerit materiæ in appetitu excitari, curent ei positive resistere, tum quia alias levem ad minus committunt culpam; tum etiam quia res est valde periculosa, & qui magis in se confidit proximior est lapsui. Tract. 20. cap. 13. n. 19.

§. IV.

De consensu voluntatis in applicatione causæ liberæ.

49. Ex causis influentibus in effectus illicitos, quædam sunt per se influentes, & quædam per accidens: Per se influunt, quæ ex natura sua effectum illicitum inducunt, ut propinatio veneni concurrens ad mortem; & tactus, aspectusque lascivi ad pollutionem. Per accidens influunt, quæ concurrunt removendo prohibens, sicut omisio gubernationis in Prælati est causa defectuum in subditis: vel quæ in eos effectus directe influunt, quibus per accidens alii effectus illiciti conjunguntur, ut quando ex hoc, vel illo modo accubandi sequitur pollutio. Deinde ex causis per se, quædam sunt notabiliter influentes, ut in ordine ad mortem propinatio veneni; quædam vero leviter influentes, ut tactus levis manus feminæ respectu pollutionis. Præterea aliquæ ex causis per se influentibus

solum habent concurrere ad effectum illicitum; vel si ad alios concurrunt, nonnisi mediante illo concurrunt, ut se habet veneni propinatio. Aliæ vero sunt, quæ primo influunt in effectum licitum, & eo mediante in illicitum, ut tactus Chirurgi, qui concurret immediate ad curationem, & mediate, (si sit in venendis,) potest concurrere ad pollutionem. Ultimo notandum, quod causæ quæ leviter influunt in effectum illicitum respectu unius personæ, possunt graviter influere respectu alterius; Ut autem cognoscatur, quæ causæ leviter, & quæ graviter influunt: ad qualitatem materiæ, & subiecti attendendum est. Tract. 20. cap. 13. n. 21.

50. Voluntas tunc directe consentit in effectus illicitos, quando applicat causam, quæ vel est determinata ad effectum illicitum, vel nonnisi eo mediante in effectum licitum influere potest. Tract. 20. cap. 13. n. 22. Si causa prius, aut æque per se primo habeat effectum licitum, & adit sufficiens necessitas, juxta gravitatem materiæ, potest licite applicari ad effectum licitum; & tunc voluntas licet effectum illicitum prævideat, non tamen ex hoc dicitur illum velle: Quare Mulier gravida, si periculose labore, potest sumere medicamentum inductivum sanitatis licet sit cum abortus periculo, dummodo medicamentum non habeat prius causam abortum, quam inducere sanitatem. Debet autem necessitas esse gravis, & urgens pro qualitate materiæ, & cui alia via occurri non possit, aliter non erit gravis, & urgens. n. 23. 24. Esto cause sint per accidens, si effectus nocivi secundum se graves in materia iustitiæ, & charitatis ex iis oriuntur, regulariter sub mortali vitari jubentur, nisi gravis, & urgens necessitas earum applicatio nem excuset; secus in materiis aliis, quarum aliarum virtutum, & præsertim castitatis, de qua suo loco. Tract. 13. disp. 10. n. 248.

S. V.

De delectatione morosa.

51. Delectatio morosa est simplex completio de objecto pravo cogitato, sine intentione efficaci executionis. Hæc delectatio potest esse non solum in voluntate; sed & in appetitu sensitivo, cum hac tamen differentia, quod quæ est in voluntate, est actus pure immaterialis, quæ vero in appetitu sensitivo, materialis, & sensibilis. Tract. 20. cap. 13. n. 25. Dicitur morosa non a mora temporis, sed a plenitudine voluntatis consensu; nam accidere potest quod diu duret, & morosa non sit, si voluntas toto illo tempore resistat, & quod licet duret per unicum instantem morosa sit, si voluntas illam plene advertens, plene statim consentiat. n. 26. Delectatio morosa non solum specificatur ab objecto, sed & ab illius circumstantiis moralibus mutantibus speciem, siue sint ratio motiva, siue tantum terminativa delectationis. Quare qui delectatur de copula cum conjugata, licet circumstantia conjugii non moveat ad delectationem, si tamen cognita non retrahit a delectatione, dat ei suam speciem, non obstante quacumque præcisione intellectus a tali circumstantia. n. 31. 32.

52. Omnis delectatio morosa de objecto prohibito sub mortali, siue jure naturæ, siue positivo, sub ea ratione, seu secundum eam rationem, qua tale objectum sub prohibitione cadit, est peccatum mortale. Tract. 20. cap. 13. n. 36. De prohibitis jure naturæ qualitercumque sumatur delectatio, semper sumitur de eis ut subsunt prohibitioni, & involvunt malitiam objectivam, a qua per nullam abstractionem, salva eorum substantia denudari possunt; ideoque de talibus non licet sub quacumque conditione, vel abstractione delectari. De his vero quæ solo jure positivo prohibentur, (cum non ab intrinseco sint mala, sed solum ex aliqua conditione accidentali possunt prohiberi, & possunt salva eorum substantia per abstractionem

nem denudari a malitia objectiva;) licet delectari, facta abstractione a conditionibus, & circumstantiis connotantibus prohibitionem. De his autem sumptis cum omnibus suis conditionibus, cum quibus hic & nunc subsunt prohibitioni, ut v.g. de eju carniem die Veneris respectu sani, minime delectari licet, etiam posita conditione si non essent prohibita; nam hæc nuda conditio non tollit ab objecto connotationem prohibitionis. Quando autem Theologi dicunt licere de prohibitis judicari tantum positivo delectari sub conditione si non essent prohibita, intelligendi sunt non de nuda, & simplici conditione, sed cum abstractione prædicta. Tract. 13. disp. 11. n. 20.

53. Si quis delectetur de copula cum conjugata ut tali, sub conditione etiam, & apprehensione quod esset propria uxor, peccat tum peccato fornicationis, tum adulterii, nam circumstantia conditionis personæ est moraliter impræcendibilis ab ea. Si delectetur de copula cum femina in communi nullam determinando, & abstractendo a circumstantiis omnibus, erit peccatum simplicis fornicationis. At si in illa apprehensione velit quacumque feminam cujuscumque sit conditionis, delectatio de tali copula habebit omnes luxuriæ species, quas habere potest. Tract. 20. cap. 13. n. 38. Si quis delectetur morose die Veneris de eju Perdiciis, aut Capi mente concepto, apprehendendo se illis velci, facta abstractione a circumstantia temporis prohibiti, non peccabit mortaliter. Sic Religiosus delectari potest apprehendendo se expendere magnam summam in pauperes, facta abstractione a voto paupertatis, & status conditione, sub quibus circumstantiis ei non licet. ibid.

54. Etiam in prohibitis jure naturæ sub mortali, potest quis delectari sine peccato mortali, si delectatio terminetur non ad ipsum objectum pravam, v.g. homicidium, sed ad dexteritatem, ingenium, fortitudinem &c. quibus actus exercitus fuit; nam cum ista nullam importent malitiam, de his delectari peccatum non erit: erit tamen læthale delectari de tali modo.

modo, si talis delectatio secum afferat periculum transeundi ad delectationem de ipso objecto, aut consentiendi in ipsum homicidium, vel illud committendi; vel si ipse modus artificiosus ex se pravus sit. Cognoscetur autem delectationem esse præcise de tali modo ingenioso, si non plus delectet in illicitis quam in licitis. Hinc convincuntur delectari non de modo, sed de ipsa substantia, & malitia objecti, qui jucundius, aut avidius, legunt, & audiunt carmina, & cantilenas de rebus turpibus, quam de honestis, & piis, esto æque elegantia, & artificiosa: item qui verba casu dicta, & aliud sonantia ad turpia delectant: & qui frequentius, ac libentius de oculis corporis partibus, & de ægritudinibus, ac medicamentis ad eas pertinentibus loquuntur, quas etiam cum immoderato risu, latentis præventio-nis teste commemorant. Tract. 20. cap. 13. n. 39. 40.

55. In cogitatione objecti sub mortali prohibiti si delectatio sumatur non de ipsa re cogitata, sed de sola cogitatione: (potest enim vis cognoscitiva reflecti supra suos actus:) non est peccatum mortale, sed vel actus bonus, si habeat honestum finem, vel si sola curiositas moveat, peccatum veniale ratione otiositatis. Et quod dicitur de delectatione cogitationis, intelligendum est etiam de delectatione cujuscumque alterius cognitionis siue vilis, siue auditis, siue intellectus: ideoque quantumvis objecta sint illicita, prava, & inhonesta, non erit peccatum mortale delectari de eorum cognitione, per se loquendo, & sistendo ibi: nam ex aliis capitibus sæpe prædicta delectatio est peccatum mortale; nempe vel ratione rei cogitate, ut cum delectatio transit ab ipsa cogitatione ad rem cogitamam; cuius transitus indicium est, si ad cogitandum de talibus non moveat vera necessitas, vel utilitas; si libentius quis inquirat de his quam de rebus licitis, & honestis; si plus delectet cogitatio de illicitis quam de licitis, si plus tem-

poris in illorum studio infumat quam opus sit; vel ratione finis, cum scilicet cogitatio, seu cognitio ordinatur ad finem mortaliter peccaminosum; vel ratione effectus pravi, quem cogitans vitare tenetur, nempe consentiendi in ipsam rem illicitam, vel consentiendi periculum, vel saltem periculum transeundi ad delectationem de ipsa re, vel consentiendi in talem delectationem; vel ratione scandalii, quod in aliis sequi potest; ut si vir gravis, vel Religiosus coram pusillis assilet representationi rerum obscenarum. Et quia hi effectus, & periculum frequentius imminet ex cogitatione rerum turpium quam aliarum, urgentiusque ex visione quam ex cogitatione; ideo S.S. Patres, & Theologi potissimum in his rebus ad mortale damnant prædictas cogitationes, artiusque visiones, & aspectus, eo quod citius vehementiusque libidinem excitent. Ex indicibus quoque num. præcedenti relatis cognoscitur, an delectatio sit de sola cogitatione, vel de re cogitata. Si delectatio procedat, quia quis v.g. vindictam sumplit de inimico, vel cum femina rem habuit, præsumendum est delectationem esse non de sola cogitatione, sed de re cogitata. Tract. 13. disp. 11. num. 27. 28. & Tract. 20. cap. 13. nu. 27. 28.

56. Illicitum est delectari ex quocumque sine de spirituali proximi danno, ut de damnatione eterna, de lapsu in peccatum, de amissione Gratiæ &c. Possunt tamen licite delectari de permissione peccati, prout ex Dei misericordia ordinatur ad majus bonum ipsius peccantis. Tract. 20. cap. 13. n. 41. Licite potest quis delectari de danno temporalis proximi, ut de morte naturali, ægritudine &c. ob finem bonum, & honestum nempe ob bonum, quod illo danno absolute majus sit. Quare cum bonum spirituale proprium, vel alienum excedat omne damnum temporale; ob illud possunt licite delectari de morte, aut alio danno temporali proximi. n. 42. 43. Si mors, aut aliud temporale

proximi damnum cedat in commune Reip. bonum, licitum erit de tali damno ob id delectari. n. 44. Ob bonum particulare temporale, delectari non licet de proximi gravi damno. nu. 45. Non licet sibi, aut aliis optare mortem ad vitandam molestiam infirmitatis, mendicitatis, vexationis illatae, internae afflictionis &c. nec consequenter de ea ob tales fines delectari. Illicitum est delectari de peccato formaliter tali, ob bonum effectum ex eo ortum: de iplo vero bono effectu, non reduplicative ut orto a peccato, sed secundum se, & in effectu delectari licet: cavendum tamen, ne iud delectatione de effectu, lareat sicut anguis in herba delectatio de causa, nempe de peccato, v.g. de morte alicuius, fornicatione &c. n. 46. 47.

57. De actionibus, aut omissionibus sive iure naturae, sive positivo prohibitis, quae ob aliquam rationem fuerunt absque malitia formali, ac proinde absque peccato, retenta tamen malitia obiectiva: ut de fornicatione, aut homicidio in ebrietate, aut amentia commisso, de usu carnum in die ieiunii, aut de omissione sacri in die festo ex errore, ignorantia, vel oblivione, ob nullum finem delectari licet. De illis vero, quae ob aliquam rationem, non solum liberatae fuerunt a malitia formali, sed etiam ab obiectiva, & sub tali conceptu memoriae oblati: ut de furto in extrema necessitate facto; de homicidio in defensionem vitae cum debito moderamine, de usu carnum in die ieiunii, tempore infirmitatis, &c. ob honestum finem delectari licitum est: desiciente autem honesto fine, erit talis delectatio culpa venialis. Tract. 20. cap. 13. num. 49. 50. & Tract. o. disp. 11. num. 33. &c.

58. Ob honestum finem v. g. ob sanitatem, vel tentationes carnis sedandas, licitum est delectari de pollutione naturaliter eveniente in sompno, vel etiam in vigilia, & eam desiderare, desistero tamen inefficaci, & in futurum minime influente. De ea autem delectari, & in eam consentire dum pra-

sens est, consensu inefficaci, & in eam non influente, speculative loquendo, licitum quoque erit; in praxi tamen raro iste consensus sic inefficax erit, ut nullus in eam detur influxus, vel saltem periculum illius. Si pollutio nocturna proveniat ex tactu proprio vel alieno, aut ex aliquo turpi somno, seu cogitatione, etiam non libera, tunc non est naturalis evacuatio, sed venerea, & sic obiective mala, de qua delectari non licet. Si vero accidat ex aliqua causa per accidens, de illis quas homo vitare non tenetur, ut ex moderato cibo, vel potu, aut ex auditione confessionum, tunc est pollutio naturalis, ac proinde licita eius delectatio. Quando pollutio fuit mere naturalis, licite possimus abire delectari, esto secum attulerit delectationem, & commotionem sensibilem, quia haec naturaliter pollutionem comitantur. At si quando delectamur de pollutione naturali praeterita, aut futuram desideramus, detur haec spirituum generationi servientium commotio, tunc delectatio, desiderium, aut consensus sunt lathale peccatum. Tract. 20. cap. 13. n. 52. 54.

59. Non est peccatum mortale, quod conjux in alterius absentia delectetur de copula habita, vel habenda, dummodo id sit absque commotione carnis, & spirituum generationi servientium. Tract. 20. cap. 13. n. 55. Licita est viduus delectatio sive voluntatis, sive etiam appetitus sensitivi, de copula habita tempore matrimonii, dummodo absit commotio carnis, & spirituum generationi servientium, & talis delectatio solum respiciat copulam ut praeteritam, non vero ut praesentem, & sibi conjunctam, & adsit honestus finis, quo desiciente, erit peccatum veniale. num. 56. Sponsus ante matrimonium ratum illicitum est delectari de copula futura secundum esse, quod in se habebit tempore futuro, & nunc non habet: seu quod idem est, illicitum est delectari de copula futura ut praesenti: licitum tamen est iis delectari de copula futura secundum esse quod habet in determinatione causarum;

factum; seu de futuratione copulae; seclusa tamen commotione carnis &c. & periculo consensus in eam. num. 58. Si quis dicat: si hoc liceret, aut non esset peccatum: delectaretur de eo, non peccat, quia delectatio praesens non est, cum se teneat conditio ex parte subiecti. In prohibitis iure naturae peccat qui delectatur ea non esse prohibita. n. 61.

60. Jactantia est quando quis se extollit verbis, de se aliquid supra se dicens, Jactantia ex genere suo, & per se est tantum peccatum veniale. Jactare se de peccato mortali non quantum ad malitiam, sed quia hac vel illa dexteritate; ingenio, vel solertia opus factum est, dummodo absit periculum consensus, aut scandali, non est peccatum mortale. Tract. 20. cap. 13. num. 64. Jactantia de peccato veniali est veniale: de peccato vero mortali est mortale. Idem dicendum etiam si verum non sit, sed confidum. nu. 94. Jactantia in quatuor casibus est peccatum mortale. Primo. Si quis arroget sibi quod est proprium Dei, vel dona eius. Secundo. Quando est cum intentione damni gravis proximi: ut si quis jactaret se de arte medicinae ad extorquendam pecuniam. Tertio. Quando est graviter contra charitatem, ut jactantia Pharisei. Quarto. Quando amore hujus jactantiae, esset paratus committere grave peccatum. n. 67.

61. Laudans alium de peccato mortali commisso, mortaliter peccat; & similiter qui laudat, si non contradicat, vel displicentiam non ostendat. Tract. 20. cap. 13. nu. 68. Jactare se de falsis actibus virtutum, aut in hoc falsas ab altero laudes acceptare, secluso gravi damno proximi, aut scandalo, est tantum peccatum veniale. num. 69. Efficere principaliter opera virtutum ob jactantiam, & inane gloriam non est lethale peccatum, quia non ponitur in ea ultimus finis, ita quod intendatur ipsa principaliter actu, & habitu, sed tantum intenditur principaliter actu. num. 70. Peccat mortaliter qui exprobrat alterum de peccato mortali non commisso, & tenetur explicare in confessione speciem peccati de

quo exprobravit; & etiam damna seculata relaxare, si alterum exprobratione sua ad damnificationem induxit. num. 71. Jactantia desinit speciem a peccato, de quo quis se jactat. Si quis autem se jactaret in communi de peccatis mortalibus, non habito respectu ad illorum species, esset simplex peccatum mortale jactantiae. n. 72.

§. VI.

De ignorantia, & de metu.

62. Ignorantia latissime accepta pro ut solum dicit scientiae exclusionem ex triplici capite, nempe: secundum se, ex parte obiecti, & ex parte principii, divisiones fortitur. Secundum se, dividitur in eam, quae dicitur desicientia, & in ignorantiam proprie dictam. Prima dicit carentiam scientiae illius, quam quis nec tenetur, nec natus est acquirere. Secunda dicit carentiam illius scientiae, quam quis aptus natus est habere. Prima non pertinet ad moralitatem, & ideo nihil de ea. Ignorantia proprie dicta dividitur in ignorantiam purae privationis, quae dicit puram privationem scientiae eorum, quae quis scire debebat, absque errore in contrarium; & in ignorantiam practicae dispositionis, quae cum privatione scientiae, dicit etiam errorem oppositum; ut cum quis ignorans v.g. hunc contractum esse usurarium, putat etiam, contractum usurarium esse licitum. Utraque dividitur in actualem, & habitualem. Ignorantia actualis purae privationis, dicit puram privationem actualis cognitionis; habitus vero privationem actualis scientiae. Ignorantia actualis practicae dispositionis, dicit actuale iudicium falsum; habitus vero habitum erroris habitui scientiae oppositum. Quidquid dicitur de ignorantia habituali, applicandum erit, proportionem servata, etiam ignorantiae actuali, seu inconsiderationi, seu errori actuali. Ex parte obiecti dividitur ignorantia in practicam, & speculati-

vam. Illa est carentia scientiæ practi-
cæ; hæc vero speculativæ. Ignorantia
practica, quæ præcipue ad moralitatem
pertinet, dividitur communiter in igno-
rantiam juris, seu universalem, cum
scilicet ignoratur lex, seu præceptum;
& in ignorantiam facti, seu particu-
larem, quæ versatur circa facti spe-
ciem, vel circumstantias; e. gr. cum
quis scit adesse censuram contra occi-
dentes clericum; sed ignorat, hunc
quem interficit esse Clericum. Est &
alia ignorantia, quæ dicitur pravæ e-
lectionis, & invenitur in omni pecca-
to, reduciturque ad actualem. Tracl.
13. disp. 13. num. 1. & 2. Tracl. 20.
cap. 14. n. 1. & c.

63. Dividitur præterea ex parte cau-
sæ, seu principii in vincibilem, & in-
vincibilem. Vincibilis est, quæ positis
studio, ac diligentia debitis, superari
potest; invincibilis vero, quæ studio,
& diligentia debitis superari non po-
test. Si ignorantia vincibilis sit eorum,
quæ scire tenemur, coincidit cum vo-
luntaria, culpabili, improbabilis, &
injusta; si vero sit eorum, quæ scire
non tenemur, coincidit cum inculpabili,
involuntaria, iusta, ac probabili. Præterea dividitur in antecedentem,
& consequentem. Antecedens illa est, juxta commu-
nionem acceptionem, quæ antecedit
omnem actum voluntatis; & ideo nihil
habet voluntarii, qualis est omnis
ignorantia invincibilis. Consequens est,
quæ volita est, & acceptata saltem
implicite, aut interpretative; & ideo
voluntaria est. Concomitans est, quæ
simul est cum acta, non tamen eam
causat, quia quamvis abesse, non
impediret illum, sive aliàs sit vincibilis,
sive invincibilis, voluntaria,
vel involuntaria. Tracl. 13. disp. 13.
n. 4.

64. Ignorantia vincibilis alia est af-
fectata, alia crassa, seu supina; & alia
pure vincibilis. Affectata est, qua
quis data opera ignorare vult, ut libe-
rius peccet, vel ob alium finem.
Crassa seu supina dicitur, quæ licet

non sit expresse volita, ignorans tam-
en desidia, & negligentia maxima
detinetur nihil, aut fere nihil curat
de ea abigenda. Pure autem vincibilis
est quæ ex minori oritur negligentia,
sed sufficiente; ut ignorans non
excusetur a mortali. Tracl. 13. disp.
13. num. 5. Quidquid dicitur de igno-
rantia, intelligendum est etiam de inad-
vertentia, seu oblivione actuali. Ex
quo fit toties ignorantiam censeri in-
vincibilem, quoties in toto operatio-
nis processu nulla subest recordatio, &
advertentia vel circa obligationem, si
sit ignorantia juris, vel circa condi-
tionem objecti, si sit ignorantia facti:
seclata quippe omnino tali adver-
tentia, non habet homo sufficiens principium
ad veritatem inquirendam; notitia
autem quæ occurrere debet circa
malitiam objecti, vel circa legem,
ut ex hoc ignorantia non sit invincibilis,
non requiritur quod sit certa,
clara, & distincta; sed sufficit confusa,
sub dubio, serupulo, vel suspicione.
Sufficit etiam quod talis ignorantia,
seu inadvertentia fuerit aliquo
modo prævisa in causa, vel saltem
ejus periculum una cum obligatione
addicendi, quidquid sit de talis cau-
sæ licita, vel illicita applicatione ad
alios effectus: potest enim aliqua cau-
sa esse secundum se illicita, & nihilo-
minus ignorantia esse invincibilis;
utpote in causa non prævisa. ibid. n. 5.
6. 7. 8. 9.

Triplex est negligentia: lata, levis, &
levissima: cui opponitur triplex diligentia,
communis, exacta, & exactissima.
Negligentia lata est omisso diligentæ exactæ
communis; Negligentia levis est
omisso diligentæ exactæ; Negligentia
levissima est omisso diligentæ exactissimæ.
n. 13.

65. Omnes tenentur scire mysteria Fidei
præcipua: Leges communes ad mo-
res pertinentes, nempe præcepta Decalogi,
& Ecclesiæ, & quæ concernunt
sacramenta. Tenetur præterea quisque
scire leges, & statuta ad proprium statu-
tum, & officium pertinentia. Tracl. 20.
cap.

cap. 14. n. 14. Ad hoc ut ignorantia eorum,
quæ scire tenemur, præsupposita aliqua
advertentia, cognitione confusa, dubio,
vel serupulo, censetur invincibilis requiritur
quod adhibita fuerit ad eam vincendam
diligentia communis, & ordinaria
pro qualitate materiæ, & diversitate sub-
jectorum. n. 14.

66. Potest dari ignorantia invincibilis
juris divini, & mysteriorum Fidei, raro
tamen, & non per multum tempus.
Tracl. 20. cap. 14. nu. 20. Potest etiam dari
ignorantia invincibilis cujuscumque juris
positivi humani: etiam in pertinentibus
ad proprium statum, & officium, sed
non adeo frequenter. n. 22. 23. De primis,
& universalissimis principiis juris natu-
ralis, ut: *Bonum est faciendum*, & de iis
quæ proxime accedunt, & ex prædictis
faciliter deducuntur, ut: *Deus est colendus*;
Parentes sunt honorandi, &c. nequit
dari ignorantia invincibilis. num. 24. De
aliis præceptis Decalogi, quæ licet im-
mediate ex eisdem principiis deducantur,
non tamen ita facile, ut illa duo,
nude & secundum se consideratis potest
dari ignorantia invincibilis, respectu ali-
quorum illiteratorum per aliquod tempus,
non vero per totam vitam. Cæterum
si sumantur ut vestita aliqua circum-
stantia, vel conditione apparente bona,
ut furari ad dandam elemosynam; men-
tiri ad salvandam vitam &c. poterunt etiam
per totam vitam a pluribus invincibiliter
ignorari. n. 29.

67. Ignorantia actualis vincibilis eorum,
quæ scire tenemur est formaliter
peccatum in se ipsa, & non tantum
in sua causa, vel effectu. Ignorantia
vero habitualis non est formaliter peccatum
in se ipsa, neque per malitiam propriam,
neque per malitiam suæ
sed tantum in ipsa causa, quæ est ignorantia
actualis, vel negligentia addicendi,
aut in effectu ex ipsa secuto: in se vero est tantum peccati
effectus, vel principium. Tracl. 13.
disp. 13. num. 25. Respectu negligentie,
quæ introducta est, habet hæc
ignorantia habitualis rationem effectus;
respectu vero aliorum, quæ ex

ipsa pullulant, se habet ut causa per
accidens. num. 31. Illud est peccatum
in se, quod est prohibitum sive propter
se, sive propter proprium obiectum,
sive propter aliud; illud autem
est peccatum secundum se seu ratione
sui, quod non tantum est in se prohibi-
tum, sed etiam propter se, ita ut
ratio prohibendi fit in ipso peccato,
vel in proprio ejus obiecto: & ideo
actus qui est causa per accidens omisso-
nis sacri v.g. studium, licet sit peccatum
in se, non tamen propter se: ipsa
autem omisso sacri est peccatum in se,
& propter se. n. 36.

68. Ignorantia illarum rerum, qua-
rum notitia secundum se debetur, ratione
sui, & independenter a quolibet
bet effectu est peccatum, & consequenter
speciale, & distinctum a peccatis,
quæ ex ipsa sequi possunt: ignorantia
vero illarum rerum, quarum
notitia debetur præcise pro dirigendis
operationibus non est peccatum ratione
sui, sed ratione ipsarum operationum,
vel ommissionis earum, quam
causat; unde licet sit peccatum in se
non tamen speciale, & distinctum
ab iis, quæ ex tali ignorantia sequuntur.
Tracl. 13. disp. 13. nu. 39. Ex dictis
inferitur 1. Quod si aliquis ex ignorantia
vincibilis fornicetur, occidat, &c.
committit duo peccata specie distincta,
unum contra præceptum non fornicandi;
alterum contra præceptum illa mandata
addicendi. Si vero ex ignorantia vincibilis
omittat jejunium, &c. non nisi unicum
peccatum committit contra præceptum jejunii;
quia scientia hujus præcepti solum est
debita propter jejunium. Inferitur. 2.
Quod quodcumque aliquis potest
addicere ea, quorum scientia secundum
se debetur, & non adicit, inexpectato
etiam cujuscumque peccati periculo,
peccat peccato proprio ignorantie. n. 40.
69. Ignorantia, quæ non est peccatum
secundum se, sed ratione effectus,
actus, opponitur eidem virtuti, cui
opponitur effectus: Ignorantia vero,
quæ ratione sui est peccatum, oppo-
ni-

nitur immediate virtuti studiositatis, & pertinet ad vitium negligentiae oppositum eidem virtuti per defectum. Tract. 13. disp. 13. nu. 45. Ignorantia actualis pravæ dispositionis, nisi sit invincibilis, semper est formaliter peccatum. n. 47. Peccata contra jus naturæ ad extra consummata, quæ fiunt ex ignorantia culpabili hujus juris sunt ejusdem speciei ac si fuissent scienter facta, in omnium sententia. n. 49. Immo omnia peccata commissa ex ignorantia simpliciter vincibili quantum tali, (sive illa sit juris ejusdemque, sive facti: sive tollat usum rationis, sive non, manent simpliciter in suis propriis speciebus, ac si fuissent scienter facta. (Diximus quatenus tali.) quia eadem ignorantia, quæ respectu unius effectus est vincibilis, potest esse invincibilis respectu alterius, qui simul subsequatur, & hic non sequitur ex ea quatenus vincibilis est. num. 65.

70. In negligentia addicendi, illa peccata censetur volita, quorum proximo periculo quis exponitur, quæque ex tali negligentia probabiliter timeri, ac prævideri debent. Tract. 13. disp. 13. n. 71. 75. Si ignorans prævidit v.g. periculum peccandi, aliquo ex tribus peccatis disjunctive, eo quod æqualiter singulorum imminet periculum, omnia illa committit in causa, non focus ac si præviderentur copulative sequenda: si vero prævidit periculum peccandi vage, & in confuso, sine determinatione hujus, vel illius peccati; tunc attendi debent effectus pravi specificæ diversi, quorum probabilis periculo, judicio prudentis ignorantis exponitur, ex vi sui modi operandi, attentaque ejus notitia habituali, tempore, loco, aliique circumstantiis, omnesque hujusmodi effectus debent illi imputari ut interpretative voliti; & ideo quot fuerint prædicti effectus, tot erunt species malitiæ in

ignorantia, vel ejus causa, supposito tamen quod advertentia, licet confusa fuerit plene deliberata. n. 81.

71. Ignorantia invincibilis antecedens si sit totalis, puta quia ignorantur tota malitia objecti, & circumstantiarum, excusat omnino actum a culpa: si vero sit partialis, quia v.g. una malitia objecti cognoscitur, altera ignoratur, excusabit tantum quoad illam, quæ invincibiliter ignoratur. Tract. 13. disp. 15. nu. 83. Ignorantia simpliciter vincibilis diminuit, nisi sit affectata, malitiam actus, (nam quæ est simpliciter invincibilis, vincibilis autem secundum quid, adeo diminuit malitiam, ut transferat de mortali in veniale. n. 85. Ignorantia, quæ plus diminuit peccatum, conservata specie, & ratione mortalis, est illa quæ dicitur pure invincibilis. Ignorantia crassa, & lupina minus diminuit quam pure vincibilis. Affectata, si procedat ex motivo minus contemnendi legem aliquantulum diminuit; si vero ex motivo liberius peccandi, potius auget malitiam, n. 86. 87. Ignorantia, quæ in ordine ad præcepta naturalia, & divina censetur pure vincibilis, & non excusat transgressionem a peccato mortali, censetur etiam pure vincibilis, & non excusans transgressionem a mortali, in ordine ad præcepta juris humani. Tract. 20. cap. 14. num. 21. * Ignorantia invincibilis concomitans excusat omnino actum a malitia objecti, & circumstantiæ quæ invincibiliter ignoratur: sciam tamen dicendum si voluntas etiam ad id se extenderet: v.g. si quis jaceret fagittam ad occidentam feram in latibulo existentem, invincibiliter ignorans ibi latere inimicum, & eliceret hunc actum: volo occidere feram ibi latentem & etiam inimicum, casu quo illic esset: tunc enim occisio inimici, quæ alias esset involuntaria ratione ignorantie invincibilis, redditur voluntaria per

ex

* Apud. Salm. specul. tract. 13. n. 98. 92. Talis ignorantia in ordine, ad præcepta humanæ, censetur simpliciter invincibilis, & excusans a mortali, dummodo non sit crassa, lupina, vel & a fortiori affectata.

extensionem voluntatis. Tract. 13. disp. 13. n. 97. 98.

72. Metus est passio, qua refugimus malum futurum, cui resisti non potest. Tract. 9. cap. 9. n. 1. Metus aliquando est ab intrinseco, ut cum incutitur ab infirmare, naufragio, incendio &c. & dicitur ab intrinseco quia metuens ipse sibi talem obligationem imponit ad evadendum illud periculum: aliquando vero ab extrinseco, scilicet a causa libera ad aliquid cogente. Tract. 14. cap. 1. n. 9. Metus ab extrinseco alius est iustus, alius iniustus. Metus iustus est cum qui malum minatur, iuste illud inferre potest: iniustus vero cum qui malum minatur, iuste illud inferre nequit. Tract. 9. n. 1. 43. Præterea alius est metus cadens in virum constantem, alius cadens in virum inconstantem. Metus cadens in virum constantem est ille, qui dicitur constantiæ, & fortitudini repugnat. Quinque sunt conditiones metus cadentis in virum constantem 1. ut malum quod timetur sit grave: 2. Quod non vane, & leviter quis credat sibi grave malum imminere: 3. Quod metum incutiens potens sit minas executioni mandare: 4. Quod minantis solutus sit malum inferre, quod minatur: 5. Quod illud malum nequeat facile a timente vitari. Tract. 10. In comment. ad art. 6. qu. 6. Grave malum cenietur in ordine ad metum gravem: mors, mutilatio, cruciatus, captivitas, amissio status gravis, stuprum, infamia, excom. iniusta, amissio bonorum notabilis. Tract. 9. cap. 9. num. 20.

73. In eo qui operatur ex metu, tres actus voluntatis concurrunt, nempe amor minoris boni, cujus jactura per metum eligitur: amor efficacis majoris boni, pro cuius conservatione eligitur jactura minoris: electio efficacis minoris mali, ad vitandum majus malum; quæ omnia patent exemplo projicientis merces in mare ad salvandam vitam. Tract. 10. In comment. ad art. 6. qu. 6. Nullus metus excusat simpliciter a culpa, licet eam minuat. Quod autem

aliquando quis propter metum gravem a culpa excusetur, non est ex defectu voluntarii, sed quia leges humanæ, & etiam aliquæ divinæ non obligant cum gravi incommodo; ideoque statim te metu gravi, cessat earum obligatio; & consequenter tunc non datur formalis transgressio. ibid. uu. 15. In quibus ubi agitur de evadendo metus gravis excuset, in propriis locis dicitur.

CAPUT IV.

De Legibus.

§. I.

De lege in communi, ejusque natura, & conditionibus.

74. CUM dicat Apostolus. Peccatum non cognovi nisi per legem; recte post doctrinam de peccatis, instituitur sermo de legibus. Lex proprie dicta definitur a D. Thoma quod sit. *Quædam rationis ordinatio in commune bonum ab eo, qui Republicæ curam gerit ordinata, & sufficienter promulgata.* Tract. 11. cap. 1. n. 1. Lex primo dividitur in Æternam, naturalem, & positivam. Lex positiva subdividitur in Divinam, & humanam. Divina iterum subdividitur in veterem, & novam: humana vero in Ecclesiasticam, & civilem. Præter has leges datur etiam jus gentium, quod est medium inter naturalem, & civilem. *Lex æterna est divina mentis imperium promulgatum, quo omnes creaturæ, in suos fines a Deo supremo Principe ordinantur in æternitate.* Lex naturalis est quedam participatio legis æternæ, vel quedam intimatio legis æternæ creature rationali. Lex positiva, prout distincta a naturali, & æterna, est quæ a superiore accidentaliter provenit. Lex divina positiva, est quæ Deus homines regit, quatenus constituentur corpus politicum: Lex humana positiva est, quæ proxime, & immediata constituitur ab hominibus; & definitur.